

Тенденции в развитието на образователния туризъм

Велина Казанджиева

Trends in the Development of Educational Tourism

Velina Kazandzhieva

Abstract

Educational tourism (edu-tourism) is gaining popularity as a new trend in the global tourism industry. It is under-researched in the literature. There is a lack of consensus regarding the nature and scope of educational tourism as a theoretical concept and market segment. Through the review and synthesis of current definitions of educational tourism, a new definition is offered. The publication presents an alternative process-driven and outcomes-based model of educational tourism. The concept of this type of tourism is broad in scope and it has been constantly changing. This article is focused on: the essence of edu-tourism; its characteristics and major types; trends and prospects in its development. Through a critical literature review of research over the last three decades, the article aims to present an actual conceptual framework of educational tourism. The potential for future directions of the sector in Bulgaria is highlighted.

Keywords: educational tourism, Grand tour, directions, Bulgaria.

JEL Code: Z320

Въведение

Образователният туризъм е динамично развиващо се, самостоятелно направление, както в сферата на обучението, така и в туристическата индустрия. Той е пресечната точка, където принципите на приемственост и достъпност на образованието и туризма намират своята практическа реализация. Отнася се към водещите и перспективните видове туризъм, което е свързано със съвременните иновационни процеси в науката, културата и образованието, активното развитие на педагогическата теория, практика и технология (Jiteniuvа, 2018). Използва се в образователните системи и се оценява едновременно като високоефективна технология на обучение и като форма на организация на учебния процес.

Пътуванията в обхвата на образователния туризъм не са новост и нарастването на популярността им на туристическия пазар е прогнозирано преди началото на настоящото хилядолетие (Gibson, 1998; Holdnak, 1996; Kalinowski, 1992). В Европа, отделните му направления, най-вече формите на студентски образователен обмен, получават силен импулс за развитие през втората половина на XX век (Guseinova, 2015). Над 85% от пътешествениците се разграничават от и не се асоциират с масовите туристопотоци. Близко 60% от тях са на възраст 20 – 25 г., а през последното десетилетие пътуванията „без граници“ са все по-популярни за хората във възрастовата група 25 – 35 г. (Shkuta, 2014). Анализът на статистическите данни показва, че повечето млади хора в света избират т.нар. „полезна почивка“ със свободна програма на пътуване и престой. Търсят нестандартни развлечения и алтернативни маршрути с възможности за:

- опознаване на дадена страна, район или общност отвътре;
- социализация с местните жители и потапяне в техния начин на живот;
- усещане и съпреживяване на нова, различна социокултурна среда;
- комбиниране на почивката с учене или поддържане на определено чуждоезиково ниво.

Специфичните особености на образователния туризъм са свързани с характеристиките на туристическото търсене, сезонните колебания, диверсификацията на туристическия продукт, услугите за настаняване, разновидностите и формите. Тези и други особености

изискват детайлно проучване. Образователният туризъм притежава значителен учебен и възпитателен потенциал, който е недостатъчно изследван. Необходимо е разработване на комплекс от мерки и мероприятия за подобряване на взаимодействията между всички участници в системата „образователен туризъм“. Функционирането ѝ има силно влияние върху социално-политическата реалност в съвременния свят и е възможност за позициониране на малката образователна общност (училищна, студентска) в глобалното макро-общество (Krasteva, 2018).

Предмет на изследване в статията е образователният туризъм, а **обект** на проучване са актуалните тенденции в развитието му. Поставената **цел** в публикацията е: *на основата на теоретична характеристика на същността и особеностите на образователния туризъм, и на неговия концептуален модел, да се определят водещите тенденции, характерни за съвременното му състояние.* Дефинирани са и по-важните насоки за развитието на образователния туризъм в България в съответствие с модела на резултатите от учене чрез пътуване.

Приложен е системен подход при изучаването на предмета на разработката като са открити двата основни компонента в съдържанието му: образование и туризъм. Същността и обхвата на образователния туризъм са проучени в теоретичен аспект на основата на критичен преглед, анализ и синтез на актуалните публикации по темата през последните три десетилетия. Чрез процесно ориентиран подход е представен алтернативен модел на образователен туризъм, основан на резултатите от учене чрез потребление на специализиран образователен туристически продукт. Моделът се разглежда като концептуална рамка за разширяване на проучвателната дейност, от една страна и подобряване на процеса по създаване и реализиране на образователни туристически пътувания, от друга.

1. Предпоставки за поява и развитие на образователен туризъм

В исторически аспект, най-пряко образователният туризъм кореспондира с провежданите през XVII и XVIII век образователно-развлекателни пътувания, известни като „*Голямата континентална обиколка*“¹ (Grand tour of Europe). Тези пътувания са следствие на определена социокултурна среда и благоприятни условия, характерни за британското общество в периода XVI - XIX в. Пътуването допринася в значителна степен за развитието на изкуството и културния потенциал на Великобритания (Towne, 1985). Мненията за началото и произхода на „Голямата обиколка“ са различни и варират от опитите на Римската църква през 1534 г. да трансформира духовните поклонници в светски пътешественици, до средата на XVII в. и началото на XVIII в. Упадъкът на пътуването се свързва с френските революционни борби от края на XVIII в., навлизането на железницата през 40-те г. на XIX в., увеличаването на пътуващите от средната класа и промяната в културните нагласи. Пътуването продължавало от няколко месеца до около три години.

Съществена роля за увеличаване на участниците в „Гранд тур“ изиграва произведението на Джон Лок „Опит върху човешкия разум“ (от 1689 г.). В него авторът посочва обективната природа като истински предмет на всяка наука. Според Лок обективната природа може да бъде опозната единствено чрез опита и възприемането на заобикалящата среда, поради което е наложително човек да посещава различни места. Пътуването се налага като необходимост за развитието на човешкия интелект и познанието за света (Marinov, 2011).

---

¹ Терминът е въведен от римокатолическия свещеник и пътешественик Richard Lassels в книгата му „Пътуване до Италия“ (1670).

„Голямата континентална обиколка” е важна епоха в историята на туризма, в частност в историята на образователните пътувания, със значими социокултурни, политически, архитектурни и кулинарни влияния върху британското общество. Младите английски аристократи пътували заедно с преподавателите и прислугата си. С подобно комбинирано преживяване разширявали кръгозора си, *задълбочавали образованието си*, придобивали езикови умения и познания по архитектура, география, култура и изкуство. Най-често пресичали Ла манша от Дувър до Кале. В маршрута били включени най-големите културни центрове: Париж, Рим, Венеция, Флоренция и Неапол. Пътувало се до Испания, Португалия, Германия, Източна Европа и Балканите, но интересът към последните места бил ограничен. Британските аристократи задължително се запознавали с останките от гръцка и римска античност, и придобивали представа за континентална Европа. Наред с образованието, част от времето оползотворявали за забавления и развлечения. Периодът на пътуването бил своеобразен преход от юношеството към зрелостта, от формалното образование към отговорностите и задълженията в аристократичното общество.

С участието в „Голямата обиколка” заможните британски аристократи стимулирали развитието на туризма в южна Франция, Швейцария и някои части на Италия. Поради харченето на много средства извън страната, някои английски политици били против пътуването. Но то привличало творци и интелектуалци, сред които някои от най-великите художници, писатели, музиканти и мислители на XVIII в.: Русо, Берлиоз, Моцарт, Адерсен, Гьоте, Менделсон, Байрон и др. Постепенно се включвали по-широки социални слоеве, броят на пътуващите се увеличил. Това ускорило еволюцията и растежа на пътуванията с цел образование и туризъм в някои части на Европа в периода 1820-1830 г. На тази основа, след малко повече от едно десетилетие Томас Кук реализирал идеите си, признати като фундаментални за развитието на съвременния организиран туризъм, намерили своето отражение в организацията и провеждането на образователни пътувания.

Предпоставките за растежа и подема на образователния туризъм определят и характеризират предварителните условия за неговата поява и развитие от дълбока древност до наши дни. Те се конкретизират в наличието на съществени основания и причини, които условно групираме в две основни направления:

първо, обусловени от особеностите и измененията в туристическата индустрия и по-конкретно от актуалните тенденции в туристическото търсене. Жаждата за нови знания и умения у хората расте, което допълнително насърчава и мотивира пътуванията с образователна цел. Налице е стремеж към изучаване на концепции, придобиване на технически знания и умения по нетрадиционен начин, извън класните стаи. Образователните пътувания са насочени към съответни региони, в които има възможности за срещи и общуване с опитни, знаещи и компетентни в съответна област хора.

второ, свързани с характеристиките и измененията в съвременната образователна система, по-важните от които са: насърчаване на образованието във всичките му форми и разновидности; стимулиране и подкрепа за концепцията за неформално обучение, която е по-ценна и ефективна от тази, за формалното учене; повишаване на информираността, нарастване на ролята и значението на образованието като стимул за растеж на образователната индустрия като цяло; прилагане на нови модели на учене и иновативни изследователски техники; използване на съвременни информационно-комуникационни технологии в образованието и др.

Посочените предпоставки в двете основни направления стимулират и насърчават растежа на образователния туризъм, съчетавайки по подходящ начин предимствата на „образованието чрез пътуване”.

2. Дефиниране на образователния туризъм

Единно и общоприето от научната общност определение за понятието „образователен туризъм“ (educational tourism, edu-tourism) не съществува. В резултат на това, подходите за дефинирането му са разнообразни и се систематизират като: икономически; програмно-ориентирани, потребителски-ориентирани; основани на предприеманите дейности; комбинирани (Popomareva, 2015). Някои изследователи определят образователния туризъм като *подвид* на културния, обособен по мотивационен признак като основната цел на пътуванията е повишаване на образователното равнище (Marinov, 2011). Други автори дефинират образователния туризъм като *подвид* на младежкия (Demeter, 2014; Popova, 2017, p. 77). Свързват го с „програма, в която участниците пътуват до определено място в група, чиято основна цел е ангажиране и въвличане в учебен процес, опит и преживявания, пряко свързани с мястото“ (Bodger, 1998). Разглеждането на образователния туризъм като *подвид* на други основни видове (културен, младежки) е аргументирано и произтича от условия характер на класификацията на видовете и формите на туризма, в която са възможни йерархични размествания на критериите и признаците за групиране, т.е. един вид туризъм от основен се превръща в подчинен и обратно.

По аналогия с препоръките на Световната организация по туризъм (COT) за туристическата статистика, образователният туризъм се дефинира като: „пътуване за период от 24 ч. до 6 месеца за обучение (общо, специално, допълнително) и повишаване на квалификацията чрез участие в курсове, стажове...“ (Mishurova, 2004). Възможно е образователният туризъм да се определи като дейност, реализирана от посетителите (туристи и екскурзианти), за които образованието е основна или второстепенна цел, т.е. съществува определен пазарен сегмент, за който важната и водещата цел на пътуването е образованието (Ritchie, 2003). Към този сегмент се отнасят училищните екскурзии, обучението в езикови школи и университети. Обособява се и друг пазарен сегмент, за който първична цел е туризмът, а образованието или обучението са второстепенни цели на пътуването. Към този сегмент принадлежат екологичният и културният туризъм, а също и образователният туризъм за възрастни.

В посочените определения, авторите дефинират образователния туризъм едностранно, предимно от *позицията на потребителя*. В подобни дефиниции се пропуска и не се отразява процесът по подготовка и създаване на специфичен туристически продукт. В тази връзка, образователният туризъм може да се разглежда от икономическа гледна точка като категория, отразяваща *система от отношения* по повод производството, разпределението, обмяната и потреблението на образователен туристически продукт в рамките на националната и глобалната икономика (Lebedev, 2012). Така дефинираният образователен туристически продукт обединява материални и нематериални блага. Те са необходими за удовлетворяване на потребностите от придобиване и усвояване на знания, умения и способности при временното пребиваване, извън постоянното местожителство, в мястото на обучение, с основна цел „образование“ (формално или неформално), за период по-малко от една година.

Интерпретацията на представените дефиниции показва, че авторите са единодушни само в твърдението, че образователният туризъм е пътуване, обиколка с образователна цел. Някои изследователи приемат, че тази цел може да има вторичен характер, т.е. да не е основна за пътуването. Това по същество е неправилно, защото именно водещата, първичната цел на пътуването определя неговата принадлежност към даден вид туризъм. Ако тя не е свързана със специфична образователна форма или вид обучение по определена програма (формална или неформална), то и съответното туристическо пътуване ще е извън обхвата на образователния туризъм. Също така, е погрешно в неговото съдържание да се

включва като основна цел удовлетворяването на общи познавателни интереси и любознателност. Туризмът по своята същност и генезис е неделим от процеса на познанието и по същество всеки вид туризъм се свързва с получаването на каквото и да е знание и разнообразна информация, които са с по-общ познавателен, а не образователен характер.

За целите на настоящата публикация и на основата на направения общ преглед на дефинициите за **образователен туризъм** го определяме като: *специализирано, временно пътуване и пребиваване, извън постоянното местожителство, с основна цел обучение и удовлетворяване на индивидуални образователни потребности и мотиви, в туристическо място, предлагащо услуги и продукти, разработени в съответствие с определена образователна програма (формална или неформална)*. Според формулираното определение, в класификационната схема на видовете и формите на туризма, образователният туризъм се позиционира като основен вид туризъм по признака мотиви и цели за предприемане на туристическо пътуване. Важен аргумент за определянето му като основен вид туризъм е и обособяването на обучението и образованието като самостоятелна, основна цел за предприемане на туристическо пътуване (IRTS, 2008). Според Международните препоръки за туристическата статистика, разработени от СОТ, пътуванията с цел образование и професионална подготовка включват: посещение на краткосрочни курсове; изпълнение на определени учебни програми (формални или неформални); придобиване на специфични умения вследствие участието в определените курсове.

3. Същност и особености на образователния туризъм

Интересът към образователния туризъм се свързва с активното желание и вътрешната мотивация на посетителите да потребяват специфичен туристически продукт, създаден на основата на атрактивни и нетрадиционни форми на изучаване, изследване, обучение, образование и др. Примери за подобни образователни пътувания, които може да определим с общото понятие „специализирани образователни ваканции”, са: тематичните пътувания, посветени на специални интереси на туристите и техните хоби занимания; екологичните и природосъобразните почивки; познавателните обиколки на обекти и атракции от културно-историческото наследство; образователните круизи и училищните пътувания; семинарите по време на ваканция; обучението в чужбина; образователни програми за обмен и др. Най-популярни са образователните екскурзии, които осигуряват добри възможности за обучение на ученици и студенти чрез повишаване на техните умения за изследване, наблюдение и оценка, разширяват техния опит като цяло. По този начин те са способни да формират различен, научно обоснован подход към света и околната среда, да имат отговорно и съзнателно отношение към нейните природни, социо-културни и икономически компоненти.

Според онлайн изследване, проведено сред над 850 участници в образователни пътувания, изследователи и туроператори в Австралия трите **основни характеристики** на образователния туризъм са (Pitman et al., 2010):

- *целенасочено образователно пътуване, фокусирано върху обучението;*
- *практико-приложен стил на образователно-учебния процес;*
- *специално структурирана образователна програма.*

Отношението на туристите към образованието, склонността и готовността им за учене и изследване са от ключово значение за развитието на образователния туризъм. В тази връзка той се разглежда и като алтернативен подход за: провеждане на обучение; извършване на научно-изследователска дейност; придобиване и обогатяване на специфични знания и умения и др. Като перспективно и динамично направление на съвременната туристическа индустрия, този вид туризъм е тясно свързан с кариерното развитие и самоусъвършенстването на личността. В основата му е заложена идеята, че туристическото

пътуване е форма на почивка и възстановяване, а ученето и образоването по време на ваканция и отдих, в нетрадиционна и непринудена атмосфера, може да бъде по-забавно и по-ползотворно от класическите начини на учене във формална, училищна среда. Няма възрастови ограничения, които да възпрепятстват хората да се учат и образуват по време на туристическо пътуване. То дава възможност за ефективно комбиниране на теория и практика, а трансферът на знания и информация в неформална туристическа среда е улеснен и опосредстван.

Промените в туристическата индустрия през последните десетилетия, засилената мобилност и динамика в съвременната образователна система доведоха до *интензивни взаимодействия и интеграция* между туризма и образованието (Ritchie, 2003). Съвкупният образователен и познавателен елемент се превърна в съществена част от туристическия опит и преживявания, и важен критерий за степента на удовлетвореност от престоя, ефектите и ползите от туризма. За разлика от масовите туристически обиколки, които създават епизодични спомени, целенасочените образователни пътувания са източник на *дълготрайни преживявания и впечатления*, запазващи се в съзнанието на човека за цял живот (Sherri, 2017).

4. Съвременни изменения в развитието на образователния туризъм

Като форма на активна ваканция актуалните тенденции в образователния туризъм са своеобразна *хибридна комбинация* на оползотворяване на свободното време чрез обучение, която генерира ново търсене на туристически продукти с преобладаващи образователни, изследователски и учебни компоненти. Съвременните изменения в образователния туризъм са резултат от *интеграцията между теорията за експерименталното учене и съществуващите изследвания за образователен туризъм*. Тенденциите се основават на постигнатите **резултати** от участието в образователни туристически пътувания, вследствие на което се достига до личностни трансформации. За да се постигне успешен учебен процес, чрез образователен туризъм, е необходимо ясно и точно дефиниране на конкретни резултати (цели) за всеки етап от учебната програма. Резултатите от ученето традиционно се обособяват в три основни категории (McGladdery and Lubbe, 2017):

- ✓ *когнитивни* – демонстрират какво е научено и какви знания са придобити;
- ✓ *емоционални* – показват нагласите, отношението и промените в начина на мислене;
- ✓ *поведенчески* – отбелязват придобитите умения, които ще бъдат доразвити, обогатени и усъвършенствани.

Основното предимство от определянето на резултатите от учене, придобити от участието в образователно туристическо пътуване е, че те са измерими. Оценява се степента на тяхното постигане, за да се направят промени, които да повлияят върху ефективността от ученето чрез пътуване.

Съвременният модел на образователен туризъм е *преосмислен и процесно ориентиран* (фиг. 1). Той се основава на постигнатите резултати от учене чрез потреблението на специализиран образователен туристически продукт. Актуализираният модел обхваща всички етапи от живота на участниците. За да бъде моделът ефективен и полезен за туристите е необходимо те да изпитат, съпреживеят и усетят спецификите и разликите на образованието в нетипична и необичайна среда. А придобитият от тях туристически опит следва да е адекватен и логичен резултат от учебен процес с преобладаващ практико-приложен характер.

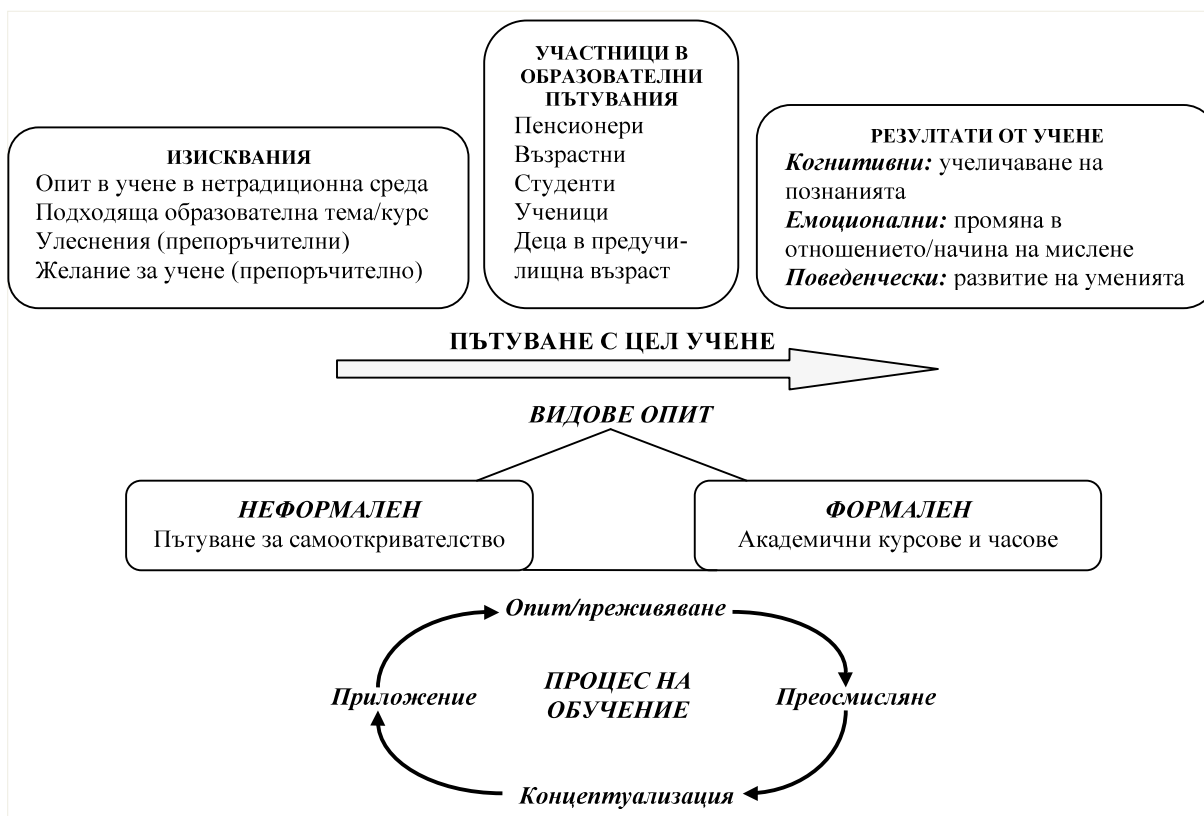
Съвременното преосмисляне на традиционната концепция за образователен туризъм и разглеждането му като *трансформиращ процес* с ясно определени и измерими резултати, предоставя разнообразни възможности и перспективи за усъвършенстване на

образователните туристически дейности, както и задълбочаване на бъдещите изследвания в тази област. С помощта на процесния подход се демонстрира значителен потенциал за комбиниране (хибридизиране) на образователния туризъм с други сектори в и извън сферата на туристическата индустрия. Това допринася за утвърждаване и обогатяване на съвкупния мултипликационен ефект от неговото развитие.

5. Насоки за развитие на образователен туризъм в България

Образователният туризъм притежава значителен учебен и възпитателен потенциал, който е недостатъчно изследван, както в национален, така и в международен аспект. В България този вид туризъм има утвърдени позиции. Висшите и средните училища в страната поддържат устойчиви партньорства с чуждестранни университети, учебни заведения и организации, осигуряващи ефективен младежки обмен в научната и образователната сфера (Popova, 2017, p. 229). За да бъде потенциалът оползотворен, а традициите продължени, е необходимо привличане на вниманието на научната общност, която да анализира и определи благоприятните възможности за развитието на образователен туризъм у нас, базиран на модела на резултатите от учене. Заедно с това е препоръчително:

✓ правно обезпечаване на образователния туризъм и регулиране на нормативно-правната уредба за нормалното и ефективното функциониране на системата за отдых на деца, ученици и студенти, комбинираща туризъм и учебен процес;

Фигура 1. Процесен модел на образователен туризъм (McGladdery, 2016)

✓ извършване на ефективен контрол от страна на компетентните държавни органи относно изпълнението на законодателните и правните норми, отнасящи се до образователния туризъм и по-специално детския и ученическият отдых;

✓ разработване на комплекс от стимулиращи мерки за организации и фирми, които предлагат образователни турове в България, особено за деца, младежи и граждани в неравностойно положение;

✓ координиране на усилията и съвместна работа между Министерството на туризма и Министерството на образованието и науката за изготвяне на общи туристико-образователни програми за висшите и средните училища;

✓ разработване на подходящи маршрути (регионални и междурегионални) от специализираните централни и местни органи на властта, които да стимулират и насърчат образователния туризъм в България;

✓ организиране на сезонни образователни лагери и школи за допълнително обучение на основата на наличните ресурси и при използването на съвременни обучаващи и интерактивни технологии и техники (подготовка и разпространение на специални учебни програми и методически пособия);

✓ изучаване и адаптиране на опита на други държави в сферата на образователния туризъм и по-конкретно в чуждоезиковото обучение (предлагане на курсове по български език за чуждестранни туристи и студенти, без възрастови ограничения);

✓ разработване на целева програма, условно наречена „Образователен туризъм в България”, която в стратегически аспект може да е пълноценен компонент в българската образователна система;

✓ организиране на курсове за подготовка и преквалификация на специализирани кадри за образователни лагери и обучителни турове;

✓ разработване на учебно-методически материали, пособия и програми за образователен туризъм и др.

Заклучение

Образователният туризъм е важно, перспективно и масово направление на международния културен обмен. Насърчаването му е важно условие за повишаване на ефективността на образователния процес и получаване на знания, умения и компетенции във всяка степен на обучение и във всяка възраст. Изследванията и проучванията на образователния туризъм следва да продължат в унисон с динамиката на този сектор от туристическата индустрия. Съвременните изменения в образователните туристически пътувания произтичат от актуализирания модел на туризма с цел образование и обучение. Във фокуса на модела са дефинираните когнитивни, емоционални и поведенчески резултати от учене чрез пътуване. Приложението на този модел като експериментален процес може да се използва като концептуална рамка за: продължаване на научно-изследователската работа; подготовка и реализация на образователни туристически продукти.

Използвана литература

1. Bodger, D. Leisure, learning, and travel. In: Journal of Physical Education. Recreation & Dance. № 69 (4), pp. 28-31, 1998.
2. Demeter, T., Brătucu, G. Typologies of youth tourism. Bulletin of the Transilvania University of Braşov. Series V: Economic Sciences, Vol. 7 (56), № 1, pp. 115-122, 2014.
3. Gibson, H. The educational tourist. In: Journal of Physical Education. Recreation and Dance. Vol. 69 (4), pp. 32-34, 1998.
4. Guseinova, A. Essence of the concept “educational tourism” and its basic principles. Scientific Journal of the Association of Universities of Tourism and Service. Vol. 9 (4), pp. 64-69, 2015, <http://tourlib.net/statti_tourism/gusejnova.htm>
5. Holdnak, A., Holland, S. Edu-tourism: vacationing to learn. In: Parks and Recreation, Vol. 31(9), pp. 72-75, 1996.

6. Jiteniua, S. Educational tourism in Russia. M: Urait, 2018, <<https://static.my-shop.ru/product/pdf/308/3076392.pdf>>
7. Kalinowski, K., Weiler, B. Review. Educational travel New York, Halsted Press, 1992.
8. Krasteva, R. Educational tourism: a historical review of an international phenomenon. International Scientific Conference „The Cultural Corridors of South-Eastern Europe: Cultural Tourism without Boundaries”, Santorini, Greece, Blagoevgrad: Neofit Rilski Publishing House, pp. 197-202, 2018.
9. Lebedev, A. Educational tourism as an economic category. Modern economy: problems, trends, prospects. № 6, pp. 1-7, 2012, <http://www.mivlgu.ru/site_arch/educational_activities/journal_ec/journal_arch/N6/lebedev.pdf>
10. Marinov, S. Contemporary types of tourism. Varna: Science and Economy, 2011.
11. McGladdery, C. The relationship between international educational tourism and global learning in South African high school learners. Unpublished doctoral thesis, University of Pretoria, Pretoria, 2016, <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/60509/McGladdery_Relationship_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
12. McGladdery, C., Lubbe, B. Rethinking educational tourism: proposing a new model and future directions. Tourism Review, Vol. 72 (3), pp. 319-329, 2017, <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/62536/McGladdery_Rethinking_2017.pdf?sequence=1>
13. Mishurova, I., N. Laisenko. Management of professional: strategy and tactics. M: IKC “MarT”, 2004.
14. Pitman, T. Broomhall, S., McEwan, J. & Majocha, E. Adult learning in educational tourism”. Australian Journal of Adult Learning, Vol. 50 (2), pp. 219-238, 2010, <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ952229.pdf>>
15. Ponomareva, T. Educational tourism: essence, goals and main consumer segments. Problems of the modern economy. Chelyabinsk: Two Komsomolca, pp. 139-143, 2015, <<https://moluch.ru/conf/econ/archive/132/7188/>>
16. Popova, K. The participants in youth tourist travel: professional tourists or amateur travelers. Yearbook of Varna University of Management, Vol. X, 13th International Scientific Conference on the topic of “The Modern Science, Business and Education”, pp. 75-85, 2017.
17. Popova, K. Trends in the Development of Youth Tourism. Scientific session “Tourism, Innovations, Strategies” on The Occasion of the 50th Anniversary of the Establishment of the College of Tourism – Burgas, Burgas: FLAT Publ., pp. 222-230, 2017.
18. Ritchie, B. Managing Educational Tourism. Aspects of tourism, 10. Clevedon, Channel View Publications, GB: Cromwell Press, 2003.
19. Sherri, S. Educational Tourism is the Best Way to Learn about a Different Culture. Journal of Tourism & Hospitality, Vol. 6 (1), p. 269, 2017, <<https://www.omicsonline.org/open-access/>>
20. Shkuta, A. Educational tourism as a powerful tool of improving the effectiveness of education in higher education. V Международной электронной научной конференции, 2014, <<https://scienceforum.ru/2013/article/2013003210>>
21. Towner, J. The Grand Tour. A Key Phase in the History of Tourism. Annals of Tourism Research. Vol. 12, pp. 297-333, 1985, <<https://eurekamag.com/pdf.php?pdf=001486691>>
22. IRTS - International Recommendations for Tourism Statistics. United Nations Publication, Madrid and New York, 2008.

За контакти

доц. д-р Велина Казанджиева
Икономически университет – Варна
катедра „Икономика и организация на туризма”
velina_kaz@ue-varna.bg